

Heemtuinnieuws

In dit rubriekje van de IVN-werkgroep Heemtuin Educatie houden wij belangstellenden op de hoogte van de ontwikkelingen in de Gooise Heemtuin.

Veel leesplezier.

Namens Heemtuin Educatie

wouter-nugteren@ziggo.nl

Heemtuinnieuws augustus 2016

De natuur doet het kalmer aan. Het groeitempo is er uit. Het is nog volop zomer maar de herfst lijkt niet ver weg. Op zonnige ochtenden hangen in alle vroegte dauwdruppels aan de hangmatwebben tussen de heidestruikjes. In de lage zon lichten de druppels als veelkleurige guirlandes op. We genieten dan even van alle schittering en gaan snel aan het werk, want straks wordt het heel warm volgens Buienradar.

Het heeft enige tijd weinig geregend en het waterpeil in de wel en de Libellenplas staat te laag. Het water is verdampt of opgeslurpt door dorstige planten. Bij aankomst in de tuin zetten we de kraan bij de wel een poosje open en dan stroomt helder bronwater zacht kabbelend via het beekje en de overloop naar de Libellenplas. Ook het vennetje, waar de zonedauw dreigt te verdrogen, moet hoognodig aan het infuus. Met een tuinslang hevelen we er water naar toe.

De tuin verandert voortdurend. De pioniersfase van eenentwintig jaar geleden is voorbij. Er is veel groen bijgekomen en onderhoudswerkzaamheden worden daaraan aangepast. De in 1995 aangeplante zwarte elzen, populieren en wilgen zijn in omvang toegenomen en geven steeds meer schaduw. De rozenstruiken, de sleedoorns en meidoorns op de houtwal hebben daar duidelijk onder te leiden. Boompje groot, plantertje dood? Welnee, zo ver laten we het niet komen. Enkele bomen en zware takken halen we weg om meer licht in de tuin te krijgen. Eiken zagen we volgens de vroegere boerentraditie bij de voet af, waarna opschot nieuwe stammetje vormt (geriefhout). Die komen we over tien jaar wel weer tegen! Ook de waterpartijen hebben te veel schaduw. Na het uitdunnen van enkele elzen en wilgen kreeg de Libellenplas licht en ruimte die het een tijdlang ontbeerde. Libellen en juffers reageerden er direct op want het werd snel druk in het luchtruim boven het water!

Op warme dagen, wanneer wij puffend ons werk doen, tintelt de tuin van het leven. Dit is bij uitstek de tijd van warmteminnaars als sprinkhanen. Honingbijen, hommels en vlinders fourageren massaal op het schermhavikskruid dat nu in volle bloei staat. In de zandpaden en op de bodem van de leemkuil zie je talrijke ronde gaatjes waar watervlugge insecten omheen lopen of vliegen. De beestjes laten zich na enkele mislukte pogingen toch van nabij bekijken. Aan de karakteristieke tekening op hun dekschilden is te zien dat het gaat om boszandloopkevers (of de vrijwel identieke basterdzandloopkevers). Ze komen niet talrijk voor op zandgronden als heide en duinen. Ze hebben een rovende levenswijze door te jagen op spinnen en kleine insecten. Het wijfje legt na paring eitjes in een zelfgeboord gat. Jonge kevers komen in de nazomer uit en overwinteren in de bodem. Het is boeiend om languit op de grond liggend hun gewriemel van nabij te bekijken.

In de tuin treffen we veel 'gewone' en minder algemene bloemen aan. Trots zijn we op de aanwezigheid van bijzondere soorten. Bij het schrijven van dit stukje bloeiden bijvoorbeeld echte guldenroede (kwetsbaar), akkerleeuwenbek (kwetsbaar), beemdtkroon (gevoelig), gewone agrimonie (gevoelig), blauwe knoop (gevoelig), ronde zonedauw (gevoelig), betonie (bedreigt). We zijn zuinig op ze. De tuin zal de komende tijd ongetwijfeld met meer verrassingen komen.

Naast alle moois moeten we helaas melden dat de heemtuin voor de zoveelste maal slachtoffer is van vandalisme. Dit keer geen diefstal van tuingereedschap, maar onbekenden hebben onze voorlichtingspanelen vernield, opnieuw! Hufters hebben het vogelnestkastje uit een boom gerukt en op de grond kapot gegooid. Ook van het vlinderkastje is niets meer over. Ons succesvolle insectenhotel vond ik na lang zoeken hoog in een struik terug. Kapot geslagen! Verder vonden we een grote berg afval. Feestje geweest? Onze IVN-missie om natuureducatie te bedrijven komt door dit soort zaken in het nauw. Bij de politie hebben we aangifte gedaan.

De heemtuin ligt in een stil hoekje naast de begraafplaats aan de Woensbergweg in Blaricum. Het is openbaar terrein en je hebt vrij toegang. Achter in de tuin staat een rustieke bank die jaren geleden door een mede IVN-er is geschonken. Bezoekers gaan er graag op zitten om in alle rust van de tuin te genieten. Maar de bank lijkt ook trefpunt voor vandalen. We zullen de bank helaas moeten weghalen om de tuin minder aantrekkelijk voor ze te maken. Hopelijk blijven ze dan weg. De schade zullen we herstellen en dat zal geld en vooral tijd kosten. Echte natuurliefhebbers blijven van harte welkom in de Gooise heemtuin!

Heemtuinnieuws juli 2016

De zomer heeft onmiskenbaar vaste voet in de tuin gekregen. Zon en regen wisselen elkaar af en de tuin profiteert er rijkelijk van. Soms is het tijdens onze werkochtenden bloedheet, de andere keer heerlijk mild van temperatuur, maar we worden ook wel eens verrast door een stevige plensbui. De weersomstandigheden stimuleren een rijke plantengroei en dat zie je terug in de veelheid aan bloeiende soorten. Vooral de vochtige delen van de tuin, zoals de oevers van de wel, de overloop en de Libellenplas zien er bloemrijk uit. Overal zie je de door ons geplaatste gele steeketiketten met namen van bloeiende planten.

Dat feestelijke aanzien van de tuin is niet helemaal vanzelfsprekend. Goed, we laten de natuur zo veel mogelijk zijn gang gaan, maar in we sturen waar nodig bij met snoei- of maaiwerk. De Libellenplas die er zo idyllisch uitziet begint dicht te slijben. Als we er niets aan doen is hij over enkele jaren volledig verland en dan is het exit met de plas. Met een net schrapen we bij wijze van proef voorzichtig over de bodem. Met de zwarte bagger komt een intens smerige rottingsgeur mee die alle adem beneemt. Een bijna vergane dode kikker! Doorgaan is even geen optie. Dat baggeren kunnen we beter even uitstellen tot later in het werkseizoen, als het wat koeler is en het slijb wellicht minder stinkt.

Andere werkzaamheden verdragen geen uitstel. De pruik van bramenstruiken boven op de humuswal breidt zich uit en moet hoognodig in toom worden gehouden. De stekelige takken kunnen makkelijk een meter per week uitgroeien. De vruchten van deze braam zijn bijzonder lekker en er zijn mensen die ze plukken om er jam van te maken. Zelf gunnen wij de vruchten liever aan de vogels. De humuswal die verstikkend dicht bedekt is met kweek moet hoognodig gemaaid worden. De kruin ziet er rafelig uit als die van een verlopen hipster. Met een geleende bosmaaier gaat het maaien prima, maar het is zwaar werk voor een ongetrainde heemtuinder. Gelukkig stemt het resultaat tot tevredenheid, want na ingreep ziet het kapsel van de wal er gemillimeterd uit. Althans voor een enkele week. Het maaisel voeren we af om mineralisatie te voorkomen. Eind oktober maaien we voor de tweede keer. Door de komende jaren een strikt maairegime aan te houden hopen we de hardnekkige kweek weg te pesten om er een rijke bermvegetatie voor terug te krijgen.

Tijdens 'schoftijd' zitten we graag met brood en koffie onder handbereik op de grond naast de wel. Het is bij droog weer een heerlijke plek vanwaar je op ooghoogte kunt genieten van die frisgroene oeverpartij met de bloemen van waterzuring, munt, fraaie vrouwenmantel, rietorchis, koninginnenkruid, grote kattenstaart, moerasrolklaver, moeras-vergeet-mij-nietje, smalle weegbree, steenanjer, blauw glidkruid, grasmuur, gewone dopheide, muizenoor, heermoes.... Noem maar op. En dat is slechts een momentopname! Alle bloeiende planten in een stukje als dit opnoemen is niet doenlijk; daarvoor hebben we in de heemtuin te veel soorten.

In de wel wemelt het van de bootsmannetjes die roeien alsof hun leven er van afhangt. In training voor de volgende kampioenschappen? Wie geduld heeft en goed oplet ziet regelmatig kleine watersalamanders opduiken om een snelle hap lucht te scheppen.

Op uitnodiging kwam eind juni dr. Ger Londo langs om de tuin te beoordelen. Ger Londo heeft de oprichters van de tuin in 1995 nog van adviezen voorzien. Als wetenschappelijk onderzoeker bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (het vroegere Alterra) heeft hij veel botanisch onderzoek gedaan ten behoeve van natuurontwikkeling en daarover veel gepubliceerd. Diverse parken en (heem)tuinen in Nederland, zoals ook de Gooise Heemtuin, zijn gebaseerd op zijn ideeën. Hij is op zijn vakgebied een landelijke autoriteit. Vorig jaar hebben we tijdens de IVN/KNNV uitgaansdag de Londotuin in Leersum bezocht. Ik heb toen prettig contact met hem gehad en hij bleek heel nieuwsgierig naar de ontwikkeling van onze heemtuin. Na een rondgang kwam hij met tips en adviezen die we graag ter harte nemen. Omringd door zes paar hevig geïnteresseerde heemtuindersoren gaf hij ons zijn vakoordeel. Het gaat goed met de tuin, we zijn goed bezig! Dat was een welkom en stimulerend schouderklopje waar we het graag me doen!

Heemtuinnieuws mei/juni 2016

De tuin heeft de afgelopen periode een forse sprong gemaakt van prille lentetuin tot de mooie zomerse uitstraling die ze nu heeft. Aanvankelijk leek de tuin in mei te verdrogen maar de vele regen daarna is bracht een krachtige groeistuij op gang. De wel, de Libellenplas en de moerasjes staan tot de rand vol met water. Verrast werden we door de massale opkomst van jonge eikjes. In het mastjaar 2015 kwamen de eiken in het bos naast de heemtuin tot een enorme productie. Als eikels op de grond vallen stuiten weg en het is verbazingwekkend hoe ver ze dan kunnen verspreiden. De omstandigheden voor een snelle groei zijn gunstig want vrijwel overal in de tuin komen de kiemplantjes in een enorm tempo op. Eiken horen thuis in het Gooi, maar het is niet de bedoeling dat ze de tuin overnemen en er een eikenbos van maken! We verwijderen de kiemplantjes, maar het zal nog enige tijd duren die klus is afgerond.

Een andere 'plaag' is de snelle opkomst van klimop. Een aantal jaren geleden waren ze nauwelijks in de tuin aanwezig, maar vanuit het bos marcheren ze in gestrekte pas onder het raster door naar binnen. Ze voeren hun natuurlijke opdracht uit, maar daar zijn wij niet altijd blij mee. Waar ze de bodem overheersen drukken ze andere planten weg. Het mooie veldje klaverzuring aan de bosrand konden we het afgelopen najaar tijdig veiligstellen, maar de vloed van klimop overrompelde ons afgelegen veldje met dalkruid, lelietje-der-dalen en salomonszegel. We hebben het gelukkig van verdwijning kunnen redden en ze hebben prachtig gebloeid. We zijn trots op ons dalkruid dat weinig voor komt in het Gooi.

De wel die we afgelopen najaar hebben hersteld en van een nieuwe bodem voorzien, ontwikkelt zich uitstekend. De oeverbegroeiing die als gevolg van de werkzaamheden flinke klappen heeft gekregen is terug gekomen en we genieten van een ongekend aantal rietorchissen. In het water wemelt het van het leven en het is leuk om naar dat gekrioel van bootsmannetjes, ruggenzwemmers en schaatsenrijders te kijken. Helaas is het water niet in balans want er zit veel flap in. Het teveel halen we zo veel mogelijk weg waarbij we zorgvuldig controleren of er niet stiekem salamanders of andere dieren in verborgen zitten. Onze andere waterpartij, de Libellenplas, ziet er met de stralende waterlelies en wateraardbeien fotogeniek uit, alsof het poseert voor een schilderij van Monet. In de tuin is de bloemenrijkdom verder op gang gekomen. Zelden massaal, maar vaker in de vorm van individuele bloemen of kleine groepjes. De heerlijk geurende Cipreswolfsmelk op het kalkterreintje is uitgebloeid, maar het eveneens gele Schermhavikskruid op de leemhelling loopt al warm.

Door de tuin lopen is een spannende ontdekkingstocht. Veel bloemen bloeien klein en onopvallend. Andere soorten kan je eenvoudigweg niet missen, zoals het oranje havikskruid dat op steeds meer plaatsen is te zien. Om van dit alles niets te missen lopen we na de theepauze samen door de tuin om

rond te kijken. Het is iedere keer weer spannend en we leren veel van elkaar. Wat is er deze keer bijgekomen? Wat is inmiddels verdwenen? Hé... wat leuk, de steenanjers zijn terug, vorig jaar stonden ze toch ergens anders! De vondsten noteren we op het informatiebord en in veel gevallen markeren we de plant met een steeketiket. Dat wordt, zo horen we, door trouwe bezoekers gewaardeerd.

We besteden relatief veel tijd aan het onderhoud van de paden. We houden ze netjes en vrij van obstakels want we beheren een wilde plantentuin en geen wilde tuin. Planten mogen de macht niet overnemen zoals de eiken het nu proberen. Na groeizame dagen willen bramen wel eens een coup poging ondernemen. Stekelige stengels van soms wel twee meter lengte, de groei van een week, belemmeren dan de doorgang. Ons antwoord is de inzet van de snoeitang, want daar kunnen ze niet tegen op.

De laatste weken vonden we toefjes veren in de tuin. Moord? Een keer waren de veren duidelijk afkomstig van een bonte specht, de andere keer konden we ze niet thuisbrengen. De veren waren bij de punt van de schacht doorgebeten en dat betekent doorgaans dat er een vos aan het werk is geweest. Een gevonden gepunte drol met prooiresten wees ook in die richting, maar niet al te overtuigend. De producent zou ook een verwilderde kat kunnen zijn.

Iedere werkochtend in de tuin brengt ons kleine avontuurtjes waarvan we genieten. Het is fijn om al die grote en kleine gebeurtenissen met belangstellenden te delen. Graag tot ziens in de tuin!

Heemtuinnieuws april 2016

De winterstop is eindelijk ten einde en vol plezier zijn we woensdag 6 april aan ons nieuwe werkseizoen begonnen. De tuin was zo te zien de winter uitstekend en zonder schade doorgekomen. Over vrijwel de hele tuin verspreid lag een stevig pakket kletsnatte bladeren, erfenis van de afgelopen herfst, dat allereerst verwijderd moest worden. Gelukkig "werkte" het zonnige weer mee en dan gaat het snel. Je weet wat er onder de bladeren ligt te wachten, maar het is altijd verrassend te zien hoe veel opkomend jong groen er bij zo'n voorjaars schoonmaak te voorschijn komt. De komende woensdagochtenden gaan we er mee door.

Eindelijk was het goede moment aangebroken voor het verplaatsen van diverse verspreide heidestruikjes naar het op te knappen heideveldje achter in de tuin. Ook die klus is nog niet klaar. De informatieborden over de natuur in de tuin plaatsen we de komende tijd terug.

Het verenigingsblad van de Vrienden van het Gooi besteedde recent aandacht aan onze heemtuin. Ook stond er een waarderend artikeltje in het Blaricumse huis-aan-huis blaadje Hei & Wij. Hopelijk draagt een en ander bij aan een verdere bekendheid van ons werk en dat is hard nodig want we kunnen extra medevrijwilligers goed gebruiken! Van het oudere Blaricumse echtpaar dat in reactie op het krantenartikeltje langskwam hoeven we in dezen niets te verwachten. Wel was het leuk dat ze er waren en hun enthousiasme over onze tuin was stimulerend!

Het is mijn gewoonte om na afloop van het werk nog wat in de tuin rond te hangen. Om er te genieten. Het is er dan stil en er gebeurt altijd wat leuks. Vogels vliegen af en aan. Ik zag paartjes pimpelmees, koolmees, zwartkop, vink, een luidruchtig stelletje bonte spechten, spreeuw, tiftjaf, winterkoning, merel, tal van roodborstjes, boomklever, boomkruiper, tuinfluiter en diverse kleine zangvogels die ik niet direct op naam kon brengen. Er werd volop gesleept met nestmateriaal. Het wilde-eendenpaartje dat bij onze komst deze ochtend in de libellenvijver dobberde en er vandoor ging toen we begonnen met werken, kwam direct terug toen het weer stil was. De eenden lieten zich nu goed benaderen en scharrelden op hun gemak door de tuin. Vorig jaar waren

ze er ook. Ik heb geen nest aangetroffen. Bijzonder was een vinkenpaartje met “zin” dat vlak bij op een tak ging zitten. Ik heb nog nooit zo’n wondermooi vinkenstelletje in bruidstooi gezien. Toen ik heel voorzichtig mijn fototoestel pakte voor de bruidsreportage namen ze helaas de vleugels.